

In memoriam Marie Veldhuyzen

Op 6 november jl. overleed, kort voor haar 82ste verjaardag, Marie Veldhuyzen, van 1954 tot 1972 hoofd van wat eens het Nederlands Volksliedarchief heette. Ze hechte eraan die naam te blijven gebruiken ook nadat het Volksliedarchief in 1963 was opgenomen in de afdeling Volkskunde van het huidige P.J. Meertens-Instituut en daarmee had opgehouden zelfstandig te bestaan. Die vasthoudendheid, vooral waar het ging om het behoud van onafhankelijkheid, is kenmerkend geweest voor haar hele leven en loopbaan.

Ze kwam uit een Leids artsengezin. Met Leiden en met het academisch milieu voelde ze zich verbonden in een soort van standsbewustheid die voor haarzelf en haar omgeving volstrekt natuurlijk was. Het sprak vanzelf dat ze ging studeren. Als eerste in Nederland legde ze, bij K.Ph. Bernet Kempers in Amsterdam, het kandidaatsexamen muziekwetenschap af; in 1937 deed ze haar doctoraal. Daarnaast studeerde ze aanvankelijk viool en later piano. Maar al in het begin van de jaren '30 was ze gegrepen geraakt door de muziekpedagogiek en vooral door de betekenis van het volkslied voor de vorming, muzikaal en anderszins, van mensen. Als een van de meest ingrijpende ervaringen in haar leven beschouwde ze zelf de eerste cursus volkslied en koorzang die ze in 1931 volgde bij Walther Hensel, de gedreven voorman van Wandervogel- en Jugendmusikbewegung, auteur van een heftig "Streitschrift wider das falsche deutsche Lied". Van Hensel, een man met een onontkoombare persoonlijke uitstraling, met wie ze tot zijn dood in 1956 in contact bleef, leerde ze de (ethische en esthetische) normen waaraan het 'echte' volkslied en vooral het kinderlied in vorming en onderwijs zou moeten voldoen; latere publicaties van haar hand getuigen van haar uitgesproken opvattingen daarover. Ze ontmoette Willem Gehrels en raakte meer en meer betrokken bij cursus- en vormingswerk. Ze gaf les aan de Volksmuziekschool in Den Haag en aan een school voor middelbaar nijverheidsonderwijs en het conservatorium in Rotterdam. Van 1945 tot 1951 gaf ze samen met Jop Pollmann, Piet Tiggers en Dien Kes een groot aantal cursussen door het hele land, georganiseerd door de stichtingen 'Volksherstel' en 'Ons eigen volk'. In 1951 behoorde ze tot de oprichters van de 'Vereniging voor huismuziek', die nu, maar niet zonder ingrijpende koerswijzigingen, nog altijd een bloeiend bestaan leidt. Ze introduceerde er naar Duits voorbeeld succesvolle kindermuziekweken die zich, in haar eigen woorden, kenmerkten door hun totaalaanpak: "We gaven veel zorg aan de muzikale en de opvoedkundige aspecten. Belangrijk was het vormgeven van de dag, met ochtendlied, tafellied, polonaise, voorlezen" (*Huismuziek* 1982 nr. 4/5, 11). Van 1954 tot 1962 was ze redactrice van *De Pyramide*, het orgaan van de Gehrels-vereniging, en van 1963 tot 1968 van *Signaal*, het bulletin van de 'Raad voor de Nederlandse volkszang'.

Marie Veldhuyzen in november 1985. Foto Magdeleen Matter

Haar wetenschappelijke werk begon toen zij, samen met o.a. E. Bruning, J. Kunst, P.J. Meertens en J. Pollmann, in 1951 tot taak kreeg met overheidssubsidie een Nederlands Volksliedarchief tot stand te brengen, waarvan zij zelf in 1954 hoofd en enige betaalde werknemer werd. Als voorbeeld diende het Deutsches Volksliedarchiv in Freiburg. Met hulp van werkloze musici die door en voor rekening van de Amsterdamse Sociale dienst werden aangesteld, maar vooral door haar eigen inzet slaagde zij erin een documentatiecentrum voor het Nederlandse (volks)lied op te zetten zoals nog niet eerder had bestaan. Het accent lag daarbij op wat destijds als de 'bloeitijd' van het Nederlandse lied gold, de zestiende en vooral de zeventiende eeuw – de achttiende tot en met de twintigste eeuw waren duidelijk ondervertegenwoordigd. In 1964 kon er part-time een betaalde student-assistent worden aangesteld – dat was ik – en in 1966 werd Ate Doornbosch, en met hem het radioprogramma 'Onder de groene linde' aangetrokken. Door zijn komst werd een beter evenwicht bereikt tussen het schriftelijk overgeleverde en het nog in de herinnering voortlevende lied, en werd ook de wisselwerking tussen die twee beter zichtbaar.

Marie Veldhuizens wetenschappelijke publicaties zijn talrijk noch spectaculair. Er zijn geen brede beschouwingen onder, des te meer materiaalpublicaties voorzien van gedegen inleidingen en commentaren, en signalementen van belangrijke historische verzamelingen van melodieën. Was haar *Prisma Liederenboek* (1961, acht drukken) nog vooral gericht op de zangpraktijk van gezin en school, een strikt wetenschappelijke uitgave van hoog niveau was *Het geestelijk lied van Noord-Nederland in de vijftiende eeuw* (1963), samen met E. Bruning en H. Wagenaar-Nolthenius. Ze doorbrak de heersende praktijk van heruitgaven van oude liedboeken zonder de bijbehorende melodieën en wel met *De melodieën bij Starters Friesche Lust-hof* (1967), een begeleidend melodieënboek bij de tekstuitgave van J.H. Brouwer. De melodieën kregen weliswaar geen vlekkeloze uitgave, maar het werk zette wel de toon voor latere tekstedities door anderen (Antwerps liedboek 1972, Bredero 1979, Vondel 1988). Van minstens even grote betekenis was de door Marie Veldhuyzen in 1972 bezorgde facsimile-uitgave van *Oude en nieuwe Hollandse boerenliedjes en contredansen*, de grootste melodieënverzameling van de vroege achttiende eeuw; de uitgave beleefde enkele jaren geleden een herdruk. Andere facsimile-heruitgaven van rariora waren die van *Hymni ofte Loff-sangen 1615* (1967) en *Souterliedekens 1540* (1984, beide samen met J. van Biezen). Vooral de laatste uitgave, die overigens al achttien jaar eerder persklaar was, was van bijzondere betekenis gezien het belang van deze bundel voor onze kennis van het zestiende-eeuwse melodieënrepertoire. Van haar kleinere publicaties noem ik slechts haar artikelen over de 'Grédeline'-melodie (*Jahrbuch für Volksliedforschung* 11 (1966) 115-122) en over de 'Matelotte' (*Volkskunde* 70 (1969) 283-292).

Ik heb Marie Veldhuyzen 25 jaar mogen kennen, waarvan acht jaar als haar naaste medewerker. Wat ik van haar geleerd heb, is niet zo zeer 'het vak', al heb ik terdege geprofiteerd van het enorme, hierboven in enkele regels aangeduide, door haar verrichte werk dat, hoe gebrekkig het naar huidige maatstaven ook

moge zijn, nog altijd enig is in Nederland. Om haar opvattingen over ‘het volkslied’ te kunnen delen was ik te duidelijk van een latere generatie. Wat ik aan Marie Veldhuyzen te danken heb, is een gevoel voor *kwaliteit* dat mij nooit meer zal verlaten. Kwaliteit was, in haar persoonlijk leven, in haar omgang met mensen en in haar werk, een opdracht waarover nauwelijks gesproken hoefde te worden. En waar dat wel nodig was, zouden betrokkenen zich dat nog lang herinneren – behalve ikzelf: uitgevers van haar publicaties, restauranthouders en anderen. Die kwaliteit hield voor haar ook in dat ze nooit haar directe emoties toonde of vertrouwelijk werd. Ze straalde geen warmte uit, maar vergat nooit een verjaardag. In haar schrijfstijl weerspiegelde zich haar levensstijl: gelijkmatig, gedegen, ‘deftig’. Maar ze was, om een uitspraak van wijlen Lucas van der Land aan te halen, ook iemand bij wie je in oorlogstijd met een gerust hart kon onderduiken. Ik heb nooit iemand gekend voor wie ik meer respect heb gevoeld en voel dan voor Marie Veldhuyzen. – F.H. Matter.
